

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 2.

ÅREN

1861—1865.

GOTLANDS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Då någon förändring i afseende å Länets indelning icke inträffat under de år, denna berättelse afser, har Konungens Befallningshafvande för närvarande intet att tillägga under denna afdelning till det, som i sist afgifna berättelsen omförmäls.

Ibland i tryck utgifna arbeten, som röra Gotland och dess förhållanden, torde här böra nämnas:

C. G. Brunius: Gotlands Konsthistoria, 3 delar, Lund 1864—1866.

Horace Marryat: One year in Sweden, including a visit to the isle of Gotland, 2 volumes. London 1862.

C. Paludan-Müller: Gullands Forhold til Danmark og Sverig i det 14, 15 og 16de Aarhundrade.

En historisk Monografi. Köbenhawn 1865.

Octavia Carlén: Gotland och dess fornminnen. 1862.

G. V. Axelson: Några ord till Svenska Skarpskytterörelsens vänner om Gotlands Nationalförsvar. 1865.

S. O. Lindberg: Om Sedum dasophyllum på Gotland, i Öfversigt af Kongl. Vetenskaps-Akademiens förhandlingar.

Uti Svenska Jägareförbundets nya tidskrift för 1864: "Några ord om jagten på Gotland"; för 1865: "Jagten på Carlsöarne", "Orr- och Rapphönsjagten på Gotland", "Foglar, af hvilka de flesta häcka på Carlsöarne".

Uti Tidskrift för byggnadskonst för 1861, 1862, 1863 och 1864 flera uppsatser om Gotländska byggnadsverk.

Uti Landtbruks-Akademiens handlingar och tidskrift år 1862: "Om hvitbetsodlingen på Gotland" af C. Palmstedt; för år 1863: "Beskrifning om Landtbruksskolan å Nygårds"; för år 1865: "Ett besök på Gotland" af F. Cederborgh, "Skälfångst å Gotska Fårön i så kallade kut- och slagnät" af G. C. Cederström, "Om Valhötträdet och dess odling i Sverige" af Carl Palmstedt.

G. C. Cederström: "Berättelse om fiskerierna på Gotland" år 1864 förra och senare afhandlingen, och år 1865.

J. O. Sylvan: "Om bränntorfven på Gotland." 1864.

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-14.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Innevånare.....	2.
3. Näringar.....	3.
4. Kommunikations-anstalter och varubyten.....	8.
5. Kameralförhållanden.....	10.
6. Politi.....	11.
Tabellbilagor	15-25.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	15.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	16.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	16.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	17.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	17.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur [inga tabelluppgifter finns]..	17.
Tab. N:o 7 A. Fabriker och manufaktur-inrättningar år 1865.....	18.
Tab. N:o 7 B. Handtverkare och idkare af annan näring år 1865.....	18.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverier och skjutsning.....	19.
Tab. N:o 9 A. Sjöfarten år 1865.....	19.
Tab. N:o 9 B. Handlande och deras betjente år 1865.....	20.
Tab. N:o 10 A. Hemman och jordlägenheter m. m. år 1865, å landsbygden.....	20.
Tab. N:o 10 B. Jordområde och egendomar, i staden.....	21.
Tab. N:o 11. Laga skiften.....	21.
Tab. N:o 12. Krono-uppbörden.....	22.
Tab. N:o 13. Sparbanker.....	24.
Tab. N:o 14. Fattigvården.....	25.

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 2.

ÅREN

1861—1865.

GOTLANDS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Då någon förändring i afseende å Länets indelning icke inträffat under de år, denna berättelse afser, har Konungens Befallningshafvande för närvarande intet att tillägga under denna afdelning till det, som i sist afgifna berättelsen omförmäls.

Ibland i tryck utgifna arbeten, som röra Gotland och dess förhållanden, torde här böra nämnas:

C. G. Brunius: *Gotlands Konsthistoria*, 3 delar, Lund 1864—1866.

Horace Marryat: *One year in Sweden, including a visit to the isle of Gotland*, 2 volumes. London 1862.

C. Paludan-Müller: *Gullands Forhold til Danmark og Sverig i det 14, 15 og 16de Aarhundrade*.

En historisk Monografi. Köbenhawn 1865.

Octavia Carlén: *Gotland och dess fornminnen*. 1862.

G. V. Axelson: *Några ord till Svenska Skarpskytterörelsens vänner om Gotlands Nationalförsvar*. 1865.

S. O. Lindberg: *Om Sedum dasophyllum på Gotland, i Öfversigt af Kongl. Vetenskaps-Akademiens förhandlingar*.

Uti Svenska Jägareförbundets nya tidskrift för 1864: "Några ord om jagten på Gotland"; för 1865: "Jagten på Carlsöarne", "Orr- och Rapphönsjagten på Gotland", "Foglar, af hvilka de flesta häcka på Carlsöarne".

Uti Tidskrift för byggnadskonst för 1861, 1862, 1863 och 1864 flera uppsatser om Gotländska byggnadsverk.

Uti Landtbruks-Akademiens handlingar och tidskrift år 1862: "Om hvitbetsodlingen på Gotland" af C. Palmstedt; för år 1863: "Beskrifning om Landtbruksskolan å Nygårds"; för år 1865: "Ett besök på Gotland" af F. Cederborgh, "Skälfångst å Gotska Fårön i så kallade kut- och slagnät" af G. C. Cederström, "Om Valhötträdet och dess odling i Sverige" af Carl Palmstedt.

G. C. Cederström: "Berättelse om fiskerierna på Gotland" år 1864 förra och senare afhandlingen, och år 1865.

J. O. Sylvan: "Om bränntorfven på Gotland." 1864.

- Årsberättelser i Gotlands Hushållnings-Sällskap för åren 1861, 1863, 1864 och 1865.
 Berättelse i Gotlands Skarpskytte- och Jägare-gille för åren 1860 och 1861.
 Sammandrag af Gotlands Läns Landstings protokoller 1863, 1864 och 1865.
 Några ord om Wisby fornlemningar m. m., utgifna såsom upplysning till Ludvig Fegräus' karta öfver Wisby. 1863.
 Handlingar rörande Prestmötet i Wisby den 22, 23 och 24 Augusti 1865.
 Inbjudning till bevistande af examina m. m. vid Wisby högre Elementarläroverk 1861, 1862, 1863, 1864 och 1865.
 Gotlands Tidning, årgångarne 1861, 1862, 1863, 1864 och 1865.
 Gotlands Missionstidning 1865.
 Gotlands Läns nyaste Tidning, årgångarne 1861, 1862, 1863, 1864 och 1865.
 Wisby Stiftstidning, årgångarne 1861, 1862, 1863, 1864 och 1865.

2. Innevånare.

Tab. N:o 1. Uti förra berättelsen angafs *folkmängden* i Länet hafva år 1860 utgjort enligt mantalslängderna 49,760 personer och enligt husförhörslängderna 50,137. Den nu lemnade uppgiften å folkmängden utvisar, att densamma år 1865 uppgått till, enligt mantalslängderna, 52,732 och enligt de till Statistiska Centralbyrån ingångna uppgifter 53,165 personer, hvadan tillökning ägt rum under dessa fem år, enligt den förra beräkningen, med 2,972 och enligt den senare uppgiften med 3,028 personer, eller med omkring 6 procent; beroende väl denna folkökning hufvudsakligen på öfvervigten af födde öfver döde, enär någon anmärkningsvärd inflyttning icke ägt rum. Någon större dödlighet i följd af allmänna spridda epidemier har ej under perioden inträffat; ty ehuru sådana sjukdomar, såsom kolera och smittkoppor, åtskilliga gånger visat sig och jemväl stundom spridt sig till flera ställen, hafva de icke föranledt någon anmärkningsvärd dödlighet.

I afseende på de *andliga rörelser*, som under senare tider ägt rum bland befolkningen på Gotland, kan med skäl sägas, att under sista åren mera lugn och sans inträdt. Den enda från kyrkan skiljaktiga sekt, som här vunnit någon utbredning, *baptismen*, har bibehållit sig; och räknas till densamma bekänna sig nära 500 personer å skiljda ställen i Länet, ehuru med mer och mindre strängt fasthållande vid denna sekts läromeningar. Någon åtgärd är dock icke af dessa separatister vidtagen, för att i författningsenlig ordning utträda ur kyrkan och bilda eget religionssamfund. Dessutom hafva jemväl *mormon-predikanter* uppträdt härstädes under denna period och lyckats förleda några personer att omfatta denna sekts förvillelser, af hvilka personer 14 stycken från ett pastorat öfverflyttat till Amerika.

I *sedlighet* och laglydnad torde Länets befolkning kunna mäta sig med de i sådant afseende mera framstående å andra orter. Gröfre förbrytelser förekomma icke ofta, och särdeles äro svårare brott emot person sällsynta. Antalet för större och mindre förbrytelser dömda, i härvarande länsfängelse inkomna, har utgjort:

År 1861	45 personer, hvaraf för böters afsittande 25.
» 1862	32 » » » 18.
» 1863	35 » » » 15.
» 1864	31 » » » 18.
» 1865	39 » » » 17.

Rörande bruket af *spirituösa drycker* kan någon förändring under denna period ej sägas hafva inträffat. Ehuru inskränkning deruti ägt rum i jemförelse med de tider, då husbehofsbränningen utöfvades, synes förbrukningen deraf likväl vara ganska anseelig, då det inom Länet

tillverkats:	och importerats:	
under år 1861 40,538 k:nr bränvin,	103,085 k:nr bränvin af spanmål och potates	samt 64,475 α arrack m. m.
» 1862 70,677	» 149,508	» 68,560 »
» 1863 44,668	» 127,393	» 105,158 »
» 1864 47,947½	» 137,986	» 70,027 »
» 1865 82,865½	»	hårom har uppgift ej kunnat erhållas;

hwaremot någon export, så vidt känt är, icke ägt rum.

I fråga om folkets beklädnad och bostäder samt folknöjen finnes icke någon förändring under perioden att omtala.

Inom Länet funnos år 1865, enligt de upplysningar, som kunnat erhållas, 36 så kallade *sockenbibliotheker*, af hvilka några voro gemensamma för hela pastorater, andra för blott en socken och slutligen andra för någon del af en socken. Hågen för dylika boksamlingars bildande har jemväl visat sig å flera andra ställen, än der sådana bibliothek redan kommit till stånd, i det att deras inrättande förberedes, hufvudsakligen genom insamling af medel dertill. I Wisby stad är genom några enskildas bemödanden ett så kalladt Stadsbibliothek stiftadt, afsedt för begagnande af mindre bemedlade.

Såsom föreningar för öfning i vapens bruk kunna nämnas dels ett så kalladt *vapenöfningsförbund* i Wisby stad och dels inom Nationalbeväringens kompanier inrättade så kallade *skytteförbund*, till ett antal år 1865 af 81 med tillsammans 2,039 ledamöter; och hafva dessas skjutöfningar i väsendtlig mån blifvit uppmuntrade derigenom, att allt ifrån år 1861, enligt Rikets Ständers beslut, anslagits årligen 30,000 skarpa patroner till utdelning inom skytteförbunden. Gotlands *Skarpskytte- och Jägare-gille* har äfven fortfarande verkat för sitt ändamål, uppmuntrande af skjutfärdighet samt rofdjurs utödande och det nyttiga villebrådets skyddande, genom årliga täflingsskjutningar samt premiers utdelande för rofdjurs fångande och dödande, hvilket senare dock upphört, sedan stadgadt blifvit, att sådana belöningar skulle utgå af statsmedel. Genom Kongl. Brevet den 11 Oktober 1861 erhöill Jägaregillet rätt att såsom belöning för utmärkt skjutskicklighet och framstående förtjenster för gilletts syftemål utdela medaljer och andra utmärkelsetecken.

3. Näringar.

Länets hufvudnäring, *jordbruket*, kan icke anses hafva undergått någon mera anmärkningsvärd förändring under denna period, om ock småningom brukningssättet förbättrats genom begagnande af ändamålsenligare redskaper och jordens bättre beredning samt åkerns afdikning. Denna sistnämnda omständighet synes dock fortfarande icke tillerkännas den vikt, densamma förtjenar. Hos 1864 års Landsting väckte Konungens Befallningshafvande förslag om uppgörande af en allmän afdikningsplan för hela Gotland, på det att genom en samtidigt utförd undersökning måtte utrönas fördelaktigaste sättet för de å hela ön befintliga, till vidden ansenliga, vattensjuka trakternas befriande från öfverloppsvatten, och plan uppgöras för sådan vattenafledning, som sedermera kunde utan vidare kostnad af enskilda jordägare tillämpas; men Landstinget, som för frågans vidare utredande uppskjöt dess afgörande till påföljande året, ansåg sig då, ehuru saken förmäldes vara af den aldrea största betydelse och förtjent af Landstingets hela uppmärksamhet och kraftiga understöd, icke kunna bifalla förslaget, i anseende till befarad vattenbrist å ön och de stora kostnader, som komme att medtagas för planens uppgörande och än mera för dess genomförande.

Rörande de närmare omständigheterna i afseende på utsäde och skörd m. m. är af Länet Tab. N:o 2. Hushållnings-Sällskap upprättad bifogade tabell (N:o 2), vid vilkens afgifvande Sällskapet dock anmärkt, att de deruti uppställda beräkningar icke kunde anses vara fullt tillförlitliga, då uppgifter icke inkommit

från alla socknar, samt en och annan af de erhållna uppgifterna varit högst ofullständig, hvarjemte upplysts, att för växtslagen vicker, lin och hampa samt raps någon beräkning ej kunnat göras, enär från de flesta socknar inga uppgifter derom lemnats, ehuru troligen ej så ringa areal, åtminstone de senaste åren, blifvit använd till lin och hampa.

Uti Konungens Befallningshafvandes årsväxtberättelser utföll allmänna omdömet om hvarje års skörd sålunda, att den ansågs vara

År 1861	i det närmaste medelmåttig	med fullt tillräcklig fodertillgång.
» 1862	mycket god	» ymnig och mer än tillräcklig d:o.
» 1863	god	» under medelmåttan, men god halmtillgång.
» 1864	medelmåttig	» särdeles rik och ymnig fodertillgång.
» 1865	under medelmåttan	» knapp höskörd.

Att jordbruket under perioden lemnat öfverskott utöfver Länets behof, synes derutaf, att *exporten* härifrån af jordbruksalster utgjort:

	Hafre kub.fot.	Hvete kub.fot.	Korn kub.fot.	Råg kub.fot.	Ärter kub.fot.	Potatis kub.fot.
År 1861	6,427,10.	66,876,84.	122,979,67.	52,066,45.	4,420,12.	33,835,80.
» 1862	2,446,70.	49,657,49.	168,715,10.	132,629,49.	5,235,80.	499.
» 1863	1,835.	63,583,80.	174,445.	128,138.	2,885.	1,685,50.
» 1864	107.	68,887.	217,451.	50,614.	3,672.	3,386.

För år 1865 hafva några uppgifter ej kunnat erhållas.

Handelspriserna å spanmål, uppköpt i Wisby höstetiden, hafva varit:

	Hvete kub.fot.	Råg kub.fot.	Korn kub.fot.
År 1861	4 R:dr.	2 R:dr 58 öre.	2 R:dr 26 öre.
» 1862	3 » 41 öre.	2 » 34 »	2 » 4 »
» 1863	2 » 54 »	1 » 91 »	1 » 87 »
» 1864	1 » 98 »	1 » 54 »	1 » 46 »
» 1865	2 » 70 »	2 » 10 »	1 » 67 »

Trädgårdsskötseln, ehuru mycket allmän inom ön, har ej ännu hunnit den höjd, hvartill en bördig jordmån och ett gynnsamt klimat kunna föra den; men hågen för denna näringsgren är väckt och underhålles genom af Hushållnings-Sällskapet anslagna premier, äfvensom genom utdelning af växter och meddelad undervisning uti Sällskapet D. B. V:s vackra trädgårdsanläggning i Wisby, så att med skäl kan sägas, att äfven denna gren af jordbruket småningom förbättras.

Tab. N:o 3. För antalet *vinterfödda kreatur* redogöres uti bilagge, af Hushållnings-Sällskapet upprättade tabell (N:o 3). Åt ladugårds- och kreatursskötseln har mycken uppmärksamhet egnats, för att bland Länets hufvudsakligen af allmoge bestående jordbrukare sprida insigten om nödvändigheten för sjelfva jordbrukets framgång att vinnlägga sig om en sådan skötsels fortgående utveckling och förbättrande, för hvilket ändamål Hushållnings-Sällskapet vid sina årliga sommarsammankomster anordnat utställningar af kreatur med premier. Förträffliga ladugårdar finnas ock å åtskilliga egendomar, hvarifrån exemplet af en omsorgsfull och derigenom förmånlig ladugårdsskötsel efterhand skall sprida sig till allmogen. De inhemska djurracerna hafva ej undergått annan förändring än den, som genom förbättrad utfodring och noggrannare skötsel bör bidraga till utvecklande af deras ursprungligen goda egenskaper. Fårskötseln, som fortfarande bedrifves ganska allmänt och i flera trakter lemnar rätt ansenlig inkomst genom försäljning af kött och ull, är hufvudsakligen grundad på den inhemska fårracen, ehuru ett här befintligt *stamschäferi* i sin mån verkar för racens förädling.

För *biskötselns* utvecklande har Hushållnings-Sällskapet sökt verka derigenom, att en person af Sällskapet erhållit understöd för inhemtande af kunskap uti så kallade Dziersonska methoden för biskötsel.

Ett betydande steg för kreatursskötselns framgång har Länets Landsting tagit derigenom, att det år 1863 anslagit dels 1,200 Riksdaler årligen såsom lön åt en *djurläkare* i södra delen af ön med station i Hemse, och dels 700 Riksdaler såsom årlig lönefyllnad åt Länsdjurläkaren, hvarigenom en väsendtlig förbättring vunnits uti kreaturssjukvården i Länets, som naturligtvis i sin mån bör bidraga till en noggrannare skötsel och vård om kreaturen samt derigenom till upphjelpande af ladugårdsskötseln. Någon allmännare sjukdom bland boskapen har ej visat sig under perioden, ehuru smittosamma sjukdomar då och då yppats, såsom qvarka bland hästkreaturen, skabb hos fåren och messling bland svinkreaturen, hvarjemte förekommit benskörhet hos nötkreaturen.

Länets *Hushållnings-Sällskap*, som den 15 December 1863 fått nya stadgar stadfästade af Konungens Befallningshafvande, har under denna period fortsatt sin verksamhet och dervid handlagt många frågor, som varit af stor vikt för orten, och hvilka å flera ställen i denna berättelse omnämnas.

Den här inrättade lägre *Landbruksskolan* har fortfarande varit i gång, i öfverensstämmelse med gällande reglemente, och har åtnjutit understöd af statsmedel med 4,000 Riksdaler årligen. Denna skola förflyttades den 1 November 1865 till en af Hushållnings-Sällskapet för sådant ändamål arrenderad egendom.

Af de i förra berättelsen omnämnda för orten *nyare kulturväxterna*, sockerbetan, rapsen och bayerska humlan, har ingen vunnit någon allmännare spridning, ehuru åtminstone de 2:ne förstnämnda med stor fördel odlas å spridda ställen.

I afseende på *skogarne* och deras skötsel, hvarom bilagge tabell innehåller åtskilliga upplysningar, torde föga vara att tillägga det, som i förra berättelsen derom anförts. Sålunda finnes icke att omnämna hvarken någon bättre eller mera ordnad hushållning med skogen, än hittills ägt rum, ej heller någon förändring i de förhållanden, som hufvudsakligen bidraga att förminska skogstillgången, och hvartill fortfarande kan räknas kalktillverkningen, trädvaruexporten, den här brukliga stängselmetoden och betningen. Konungens Befallningshafvande, som ansett af hufvudsaklig vikt för orten, att en mera ordnad och med skogens framtida bestånd förenlig hushållning infördes, har, i ändamål att åstadkomma en sådan genom exemplet af en efter goda grunder skött skogspark, som för närvarande saknas härstädes, väckt förslag om inköp för kronans räkning af en större areal jord, som för sådant ändamål kunnat erhållas och dertill ansågs lämplig, nemligen Ronemyr; men detta förslag har icke vunnit nådigt afseende.

Trädvaruexportens omfång synes af efterföljande uppgifter rörande utförseln, som utgjort:

		1861.	1862.	1863.	1864.
Bandstakar	stycken	849,	441,	460,	100.
Bjelkar	»	15,963,	19,122,	13,929,	kub.fot 88,732.
Bräder och plankor	tolfter	27,899,	30,798,	13,805,	» 298,887.
Lådämnena	stycken	179,081,	113,221,	94,353,	stycken 129,737.
Läkten	»	2,154,	1,161,	118,	» 601.
Pumpträd och spiror	»	279,	347,	517,	» 155.
Ribbor	»	254,689,	17,368,	25,367,	» 20,200.
Sleepers och Bjelkstumpar	»	—	157,	4,056,	» 12,004.
Sparrar	»	27,284,	31,694,	25,405,	» 12,274.
Stäfver	»	388,236,	321,853,	805,291,	» 727,184.
Takspån	»	436,152,	160,915,	49,100,	» 70,000.
Ved	famnar	246,	387,	220,	famnar 211.
Årträd	stycken	845,	1,380,	1,003,	stycken 1,149.

	1861.	1862.	1863.	1864.
Virke af ek	—	—	—	kub.fot 9,264.
Brädstumpar	—	—	—	stycken 4,565.
Grufstolpar	—	—	—	” 1,696.
Hjuleksämnen	—	—	—	” 3,000.

För år 1865 har någon upplysning om exporten ej kunnat erhållas.

Utom de mindre husbehofssågarne, som finnas till ansenligt antal å landsbygden, voro under år 1865 i gång fem stycken *ångsågar*.

Sällskapet för inhemsk *silkesodling* har äfven under denna period fortsatt sina bemödanden för mullbärsplantering och silkesproduktion i Wisby stad, för hvilket ändamål en icke obetydlig plantering af mullbärsträd fortfarande derstädes underhålles.

I sammanhang med skogshushållningen, så tillvida att derigenom kan vinnas en besparing af växande skogen, må här omnämnas frågan om *brännorfs* beredande och användande, som tillvunnit sig en välförtjent uppmärksamhet. Sedan nemligen uttrönt blifvit, att torfjorden i Martebo och Elinghems myrar innehöll ett förträffligt brännämne, beslutade 1863 års Landsting att till Länets Hushållnings-Sällskaps disposition ställa ett förslagsanslag af 1,500 Riksdaler för åtgärders vidtagande i och för brännorfvens tillgodogörande, hvarefter 1864 års Landsting jemväl anslog ytterligare 1,500 Riksdaler för samma ändamål. De af Hushållnings-Sällskapet i anledning deraf anställda försök med brännorfs beredning hafva varit riktade på åstadkommande af bränsle, dels för hushållsbehof och dels för den större industriens behof för ångmaskiner m. m., der stenkol nu användas; och har det af dessa försök framgått, att den med en från Nerike hitförd torfskärningsmachin upptagna torfven utgjort ett ypperligt brännmaterial, som redan, isynnerhet i sydligaste skogfattiga delen af Gotland, tillvunnit sig stort förtroende, så att den redan ganska allmänt användes, och att torfven, beredd för det senare ändamålet, hvarför användts en från England införskrifven rensningsmachin, lemnat ett utmärkt surrogat för stenkol, men hvars användande i vidsträcktare skala beror på ett ännu icke funnet sätt att gifva torfven en sådan sammanhållighet, att den kan transporteras utan att falla sönder. Genom de anställda försöken är emellertid ett brännämne funnet för den enskilda hushållningen, som bör medföra en ovärderlig fördel genom sin billighet och genom den skogsbesparing, det verkar, samt en grundad förhoppning vunnit, att genom fortsatta försök ett brännmaterial må kunna åstadkommas till tjenst för den större industrien, hvarigenom oberäkneliga fördelar skulle tillskyndas denna ort.

Sedan 1859 finnes här i Länet anställd en *Jägmästare* i och för skogsvården.

Tab. N:o 5. Sedan genom allmän författning stadgadt blifvit, att belöningar för *rofdjurs* utödande komme att lemnas af allmänna medel, har det sammanskott af åtskilliga socknar, som förut utgått för utdelande af sådana belöningar, upphört. Antalet af dödade rofdjur under perioden synes af bilagga tabell; men någon uppgift å antalet husdjur, som af rofdjur dödats, har ej kunnat erhållas.

De enda till bergshandtering hänförliga, här idkade näringarne, *kalktillverkning* samt *brytning* dels af *sandsten*, dels af annan sten, förekomma fortfarande ungefär i samma utsträckning, som förut; dock har under senare åren stenbrytning dels till marmorarbeten och dels till blocksten, listverk m. m. tillvunnit sig mycken uppmärksamhet och börjat utgöra föremål för en konstflit, som synes hafva en vacker framtid för sig. Kalktillverkningen bedrifves fortfarande hufvudsakligen på förut brukligt sätt med ved till brännämne, ehuru åtskilliga så kallade kontinuerliga kalkugnar, med stenkol till brännmaterial, blifvit anlagda, hvilka tillvunnit sig förtroende såsom ändamålsenliga och bränslebesparande. För bedömande af omfånget utaf kalkbränningen och stenbrytningen meddelas följande upplysningar om exporten:

	K u b , osläckt.	K a l k ,		Slipsten.	Blocksten.	S ä n n o r (en slags större brynsten).
		släckt.				
År 1861.....	kub.fot 243,052,	1,481,250,	stycken 19,608,	—	—	—
» 1862.....	» 209,727,72,	1,406,333,23,	» 20,064,	kub.fot 475,	—	—
» 1863.....	» 259,358,20,	1,444,400,20,	» 23,030,	» 2,500,	—	—
» 1864.....	» 216,697,	1,119,791,	» 19,761,	» 557,	stycken 1,200.	—

För år 1865 har någon upplysning ej kunnat erhållas.

Här befintliga *fabriker* och *handtverkerier*, hvarom upplysning meddelas i särskild tabell (N:o 7), Tab. N:o 7. afse tillverkningar endast för ortens behof. Utom de i tabellen nämnda torde här böra angifvas 2:ne ångmjölqvarnar, 3:ne bayerska bryggerier med ganska betydlig tillverkning, samt 2:ne ångbrännerier, vid hvilka, som förr är anfördt, tillverkats:

År 1861	40,538 kannor bränvin.
» 1862	70,677 » »
» 1863	44,668 » »
» 1864	47,947½ » »
» 1865	82,865½ » »

Fisket, dels och förnämligast i öppna hafvet omkring Gotland, hufvudsakligen af strömming och derjemte af torsk, flundror, id och jemväl aborre och gädda, samt dels i mindre färskvatten, har under denna period varit föremål för mycken uppmärksamhet och höjt sig till en allt viktigare näring för orten. Sålunda beviljade Hushållnings-Sällskapet år 1864 ett anslag af 400 Riksdaler årligen under 3 års tid till understöd åt bolag för försäkring af båtar och fiskredskap, som kunde komma att bildas, och genom nådigt Bref den 6 Maj samma år anslogs 1,000 Riksdaler Riksmünt årligen i 3:ne år att utgå till fiskerinäringens befrämjande härstädes, med vilkor att Hushållnings-Sällskapet skulle för samma ändamål årligen lemna ett belopp motsvarande hälften af anslaget. Dessa medel hafva af Hushållnings-Sällskapet blifvit använda dels till understöd åt försäkringsbolag af förutnämnda art, dels till premier för ändamålsenlig behandling af fångad fisk, dels till bekostande af resor här å ön utaf den i statens tjenst anställda agronom för fiskerierna, dels för understödjande af ett bildadt *salteribolag*, dels ock för undersökning genom särskild vetenskapsman af de fiskarter, som kunna finnas härstädes, samt äfven för anställande af försök med *ålfiske* efter förut här obegagnad method. De goda följderna af denna omvårdnad om fiskerierna hafva ej heller uteblifvit. På flera ställen hafva af Konungens Befallningshafvande blifvit fastställda föreningar i afseende på fjällfiskets bedrivande, reglementen äro likaledes af Konungens Befallningshafvande år 1864 meddelade för 2:ne bolag för försäkring af fiskredskap och båtar, af hvilka åtminstone det ena synes tillvinna sig allt större förtroende och bära goda frukter, och genom belöningar för fiskens vård samt understöd åt det bildade *salteribolaget* har hågen för isynnerhet strömmingens skötande och nersaltande blifvit så väckt, att man derutaf kan anse sig berättigad att vänta de fördelaktigaste verkningar för denna närings höjande till en betydande inkomstkälla för orten. Under hela denna period, med undantag af år 1862, har strömmingsfisket varit mycket gifvande, vissa år ovanligt rikt, så att till och med stundom större fångst erhållits eller kunnat vinnas, än som med de ofullständiga anstalterna för fiskens saltning kunnat med fördel användas. Denna brist i afseende på fångstens tillgodogörande hoppas man dock nu böra efterhand kunna afhjelpa genom den deråt egnade uppmärksamheten, så att orten må kunna, åtminstone under de år, då fångsten ej slår fel, förse sig med eget behof, hvilket under denna period ej ägt rum, då införseln af fisk utgjort:

	Seij.	Sill.	Kabeljou.	Lax.	Strömming.
År 1861.....	centner 140,	3,116,	—	—	—
» 1862	» 345,	4,268,50,	56,	30,60,	54,50.

		Sej.	Sill.	Kabeljon.	Lax.	Strömning.
År 1863.....	centner	336,71,	4,377,45,	185,60,	22,90,	434,38.
» 1864.....	»	442,	4,307,	115.	—	—

För år 1865 har någon uppgift ej kunnat erhållas.

En af allmogen ännu allmänt idkad husslöjd är *väfnad*, mest af vadmal, som lemnar tillgång, utom för eget behof, jemväl till någon utförsel.

Jagten kan ej anses såsom någon binäring, då den ej här förekommer i någon större skala; dock lemnar skälfångsten å några ställen sina idkare någon inkomst.

4. Kommunikations-anstalter och varubyten.

Tab. N:o 8. a) *Landkommunikationer.* I afseende på allmänna vägarne är någon annan förändring under perioden icke att omnämna, än att i Länets norra härad år 1864 afslutats ny *vägdelning*, till följd hvaraf derstädes tillkommit såsom nya allmänna vägar tillsammans femton vägsträckningar med en längd af 6 ~~3333~~ mil. Rörande befintliga posthemman, kronobrefbäringens utgörande samt postanstalter är ingen ändring att märka, vidare än att ny ordning för *kronobrefbäringen* af Konungens Befallningshafvande utfärdats år 1865, hvilken dock blifvit hos Kongl. Kammar-Kollegium öfverklagad.

Diligensfart har blifvit inrättad dels emellan Wisby och Slitehamn, hvilken dock snart upphörde såsom icke lönande, och dels emellan Wisby och Klintehamn, hvilken förbindelse fortgått, likväl endast under sommartiden.

b) *Sjökommunikationer.* *Postförbindelsen* emellan Gotland och Rikets fasta land har under perioden underhållits med 2:ne, enskilda bolag tillhöriga, ångbåtar sommartiden, och med Postångfartyget "Polhem" vintertiden, hvilken senare fart fortgått med all önskvärd regelbundenhet utan nämnvärda, af vinterkölden föranledda afbrott.

I afseende på befintliga *hamnar* och ankringsplatser med dervid anställd lotspersonal, fyrar och räddningsanstalter åberopas sist afgifna berättelse, enär några väsendtliga förändringar icke inträffat under perioden, med undantag af att Westergarns fyr genom Kongl. Brevvet den 28 Maj 1861 förändrats från postfyr endast för vinterpostföringens behof till allmän fyr med samma lysningstid, som öfriga fyrar i Riket, samt att åtskilliga nya prickar och andra sjömärken blifvit inrättade, äfvensom smärre förändringar ägt rum med lotspersonalen.

Å *Wisby hamn* hafva under denna period följande kostnader blifvit nedlagda, nemligen för den till hamnens skydd uppförda vågbrytaren 110,383 Riksdaler 74 öre och för inre hamnens fördjupande och nybyggande af stenkaj derstädes 100,730 Riksdaler 56 öre, och äro intill 1865 års utgång använda för yttre hamnen tillsammans 502,051 Riksdaler 49 öre och för inre hamnen 202,754 Riksdaler 42 öre. För bestridande af dessa betydliga utgifter har staden fortfarande under perioden fått uppbära afgifter af handeln och sjöfarten enligt af Kongl. Maj:t i nåder fastställd taxa.

Den till *landthamnarnes* underhåll befintliga så kallade landthamnsfonden utgjorde vid 1865 års slut 58,866 Riksdaler 7 öre, och till arbeten för hamnarnes underhåll och förbättring hade under perioden användts tillsammans 8,180 Riksdaler 31 öre.

Från *elektriska telegrafstationen* i Wisby, som fortfarande varit i verksamhet med undantag af ett kortare afbrott, hafva under året 1865 afsändts 2,539 och ankommit 2,544 telegrammer, och har summan af influtna portoavgifter under samma år utgjort 4,905 Riksdaler 2 öre, hvaraf 3,898 Riksdaler 30 öre tillflutit Sverige och 1,006 Riksdaler 72 öre Norge eller utlandet.

Tab. N:o 9. c) *Sjöfart och handel.* Sjöfarten med Länets tillhörande fartyg afser hufvudsakligen utförsel af ortens produkter och införsel af förnödenheter för orten, samt endast i mindre omfattning fraktfart å aflägsnare farvatten.

Förnämsta exportartiklarne äro fortfarande spannmål, kalk, trävaror och slipsten, samt i mindre partier ull, fårkött, skälspäck, skinn och vadmal. För beloppet af utförseln af ortens hufvudprodukter under perioden är förut redogjordt. *Införseln* kan bedömas af följande tablå, rörande de förnämligaste artiklarne, med undantag af bränvin och fisk, som förut omnämnts:

	Flask.	Kaffe.	Läder.	Salt.	socker och Sirup.	Stenkol.	Tegel.	Tobak	Vin.
År 1861	cent. 392,	⊘ 171,502,	⊘ 38,000,	kft 63,419,	⊘ 520,266,	kft 160,802,	st. 292,663,	⊘ 80,069,	⊘ 54,735.
» 1862	» 9,680,	» 213,873,	» 44,255,	» 24,064,	» 565,519,	» 158,154,	» 476,720,	» 72,339,	» 59,700.
								och Cigarrer 738,700 st.	
» 1863	» 480,	» 185,456,	» 48,463,	» 36,520,	» 598,342,	» 267,922,16.	» 472,665,	⊘ 97,549,	» 90,070.
								och Cigarrer 1,021,800 st.	
» 1864	» 228,	» 162,311,	» 36,964,	» 37,367,	» 625,224,	» 208,886,	» 459,450,	⊘ 68,454,	» 78,613.
								och Cigarrer 783,950 st.	

För 1865 hafva uppgifter icke kunnat erhållas.

Antalet *ankomna* och *afgångna fartyg* vid Länets hamnar har utgjort:

	Till utrikes ort utklarerade.	Från utrikes ort inklarerade.	Till inrikes ort förpassade.	Från inrikes ort ankomna.
År 1861	252.	246.	520.	495.
» 1862	277.	259.	529.	516.
» 1863	231.	245.	591.	611.
» 1864	244.	188.	502.	531.
» 1865	269.	255.	453.	438.

hvaribland icke upptagits hvarken sådana fartyg, som under segling mellan ut- eller inrikes orter besökt Gotländska hamnar för motvind eller andra dylika orsaker, ej heller postångfartyg.

Enligt erhållen uppgift från härvarande Lotsfördelningschef har följande antal *fartyg strandat* vid Gotlands kuster:

År 1861	18,	hvaraf 7 tagits af grund och 11 blifvit vrak.		
» 1862	22,	» 10	» 12	»
» 1863	35,	» 26	» 9	»
» 1864	31,	» 22	» 9	»
» 1865	30,	» 19	» 11	»

De förnämsta *afsättningsorterna* för Gotlands produkter äro: för trävaror hufvudsakligen Holsteinska och Mecklenburgska hamnar, för kalk nämnde platser jemte Stockholm och flera söder derom belägna inrikes orter, för spannmål Stockholm och till någon del utländska orter, för slipsten Finland samt orter i södra Sverige.

Under perioden hafva *marknader* årligen hållits vid Wisby, Slite, Sandesrum i Gröttlingbo, Hallvederum i Östergarn och Klintehamn, vanligen med mindre varuomsättning. År 1865 är dock, efter Lands-tingets hörande, af Kongl. Kommerce-Kollegium föreskrifvet, att endast trenne årliga marknader skola med år 1867 hållas i Länet, nemligen vid Wisby, Slite och Sandesrum, alla afsedda hufvudsakligen för kreatursförsäljning.

Endast i Wisby stad förekommer *torghandel*.

Bränvinsförsäljning med behörigt tillstånd har idkats, och därför influtna afgifter utgjort:

	Å minuthandelsställen.	Å utskänkingsställen.	Afgifter R:dr R:mt.
År 1861 i Wisby stad	4	8	} 22,681: 56.
å landsbygden.....	5	3	
» 1862 i Wisby.....	4	9	} 25,436: 32.
å landsbygden.....	5	1	
» 1863 i Wisby.....	4	9	} 25,117: 6.
å landsbygden.....	6	1	
» 1864 i Wisby.....	4	9	} 28,313: 98.
å landsbygden.....	6	1	
» 1865 i Wisby.....	4	7	} 24,786: 80,
å landsbygden.....	7	1	

och hafva af de sålunda influtna afgifterna sammanlagdt 43,644 Riksdaler 34 öre författningsenligt fördelats emellan Landstinget, Hushållnings-Sällskapet och landskommunerna, samt 82,691 Riksdaler 38 öre tillkommit Wisby stad.

5. Kameralförhållanden.

Tab. N:o 10. Till vidare upplysning om de uppgifter å hemman och lägenheter, som förefinnas uti bifogade tabell N:o 10, torde här böra nämnas:

att kungs- och kungsladugårdarne utgöras af 1:o Roma kungsgård, hvilken, förut tillsammans med lägenheterna Närsholmen och Skenholmen ansedd att utgöra $6\frac{1}{2}$ mantal och gemensamt med dessa utarrenderad, nu mera blifvit fördelad uti trenne särskilda lägenheter, Roma kungsgård $5\frac{1}{2}$ mantal, Skenholmen 1 mantal och Närsholmen $\frac{1}{2}$ mantal, hvilka hvar för sig utarrenderats på 20 års tid, de 2:ne förstnämnda från midfastan år 1864 och Närsholmen från 1865, emot arrende för kungsgården af 3,316 kubikfot 1 kanna spannmål, Närsholmen af 525 kubikfot spannmål, för begge till hälften råg och korn, och för Skenholmen af 1,600 Riksdaler Riksmünt, hvilket allt fortfarande är anslaget Landshöfdingen i Länet under lön; och 2:o Wisborgs kungsladugård med Westergarnsholm, upplåten på arrende, som slutar den 14 Mars 1874;

att under allmän disposition varande kronohemman utgöras af under denna period indragna landstatsboställen och bohemman, som redan äro eller komma att utarrenderas;

att de såsom boställen antecknade bestå af 47 stycken prestgårdslägenheter, 2:ne häradshöfdinge- och 4 landstatsboställen;

att kronan vidare äger åtskilliga holmar, som äro utarrenderade, likasom 3:ne tomter i Wisby stad;

att, sedan under perioden $\frac{1}{16}$ mantal blifvit från krono till skatte köpta, af sådana åt åboer upplåtna kronohemman endast återstår vid 1865 års slut $\frac{1}{16}$ mantal;

att kronan äger i Wisby stad, utom ofvannämnda trenne tomter, 56 stycken dylika, för det mesta af mindre omfång, hvilka äro emot infäste-afgift upplåtna åt enskilda;

samt att all öfrig jord i Länet, med undantag af stads-, kyrko-, hospitals- och några så kallade fri- och flytande jordar, är af kronoskattenatur.

Under perioden äro för afgälds fastställande anmälda 35 stycken *jordafsöndringar*, å tillsammans 672 kvadratref, 67 kvadratstänger, för hvilka afgäld bestämts af sammanlagdt 35 kubikfot 4 kannor spannemål.

I fråga om *roteringen* är ingen förändring att omnämna.

Tab. N:o 11. Då den bifogade uppgiften om *laga skiften* utvisar, att under perioden 21 sådana förrättningar, omfattande tillsammans $82\frac{1}{2}$ mantal, blifvit afslutade, synes derutaf, att denna för jordbrukets förkofran viktiga angelägenhet icke legat nere, om ock någon mera allmän håg att begagna derutaf härflytande fördelar hittills icke visat sig.

Rörande de från Länet utgående *statsbidragen* torde någon vidare upplysning icke behöfva Tab. N:o 12. meddelas än den, som förefinnes uti bifogade tabell N:o 12.

I afseende på *kommunalutskylder* står fortfarande främst *klericistatens* underhåll, som ännu utgöres, såsom uti förra berättelsen omförmäls. Sedan Konungens Befallningshafvande år 1861 till Kongl. Maj:t öfverlemnade förslag till reglering af kyrkoväsendet på Gotland, hvarom fråga under lång tid stått öppen, har Kongl. Maj:t under den 27 Maj 1864 förklarat, att regleringen af presterskapets löner härstädes borde ske i öfverensstämmelse med nådiga förordningen den 11 Juli 1862, till följd hvaraf sådan reglering ock blifvit börjad.

För *folkskolorna* utgå icke obetydliga utgifter, hvilket kan slutas derutaf, att inom Länet funnos år 1865 ej mindre än 91 ordentligen organiserade folkskolor med 79 egna skolhus; kommande vidare upplysningar om folkundervisningen att här nedan meddelas.

Jemte aflöning till presterskapet och underhåll af folkskolorna samt upprätthållande af fattigvården torde kommunerna icke kunna anses hafva några betydligare utgifter. I afseende å väghållningen och skjutsningsskyldigheten är någon förändring under perioden icke att omtala, om icke det att, såsom förut nämnts, ny vägdelning inom Länets norra härad blifvit verkställd.

6. Politi.

Såsom *tillämpningsskolor* nämnas fortfarande:

Länets lägre *landtbruksskola*, som intill hösten år 1865 varit stationerad å Nygårds i Westerheide, hvarest den fortgått i öfverensstämmelse med gällande reglemente, men nämnde tid öfvertagits af Hus-hållnings-Sällskapet och förflyttats till en af Sällskapet arrenderad egendom Warplösa i Björke socken;

Navigationsskolan i Wisby med statsanslag af 2,950 Riksdaler Riksmünt årligen under åren 1861—1863 samt 3,750 Riksdaler Riksmünt åren 1864 och 1865, vid hvilken af 2:ne lärare undervisats

läsåret 1861—1862	27	elever, af hvilka utexaminerats	17,
» 1862—1863	27	»	22,
» 1863—1864	26	»	18,
» 1864—1865	23	»	18,
» 1865—1866	16	»	11;

Ett *informationsläroverk för Linieofficerare* i Wisby, med följande antal elever, nemligen: 4 år 1861, 9 år 1862, 6 år 1863, 4 år 1864 och 4 år 1865;

Ett *artilleriläroverk* i Wisby med årligt anslag af 912 Riksdaler 50 öre, en informationsofficer och tvänne informations-underofficerare, samt 17 elever år 1861, 16 år 1862, 15 år 1863, 19 år 1864 och 15 år 1865.

Under denna period hafva vidare fortfarande funnits här i staden ett högre elementarläroverk, ett folkskolelärareseminarium, hvars indragning dock blifvit beslutad, en söndagsskola, benämnd "Borgare-föreningens söndagsskola", en slöjdskola för flickor, bekostad af "Fruentimmerssamfundet", samt åtskilliga enskilda skolinrättningar för barn af begge könen.

I fråga om folkundervisningen kan här nämnas, att uti Länets 73 skoldistrikter funnos år 1865 91 ordentligen organiserade skolor, nemligen en högre folkskola, 75 egentliga folkskolor, hvaraf 73 fasta och 2 flyttande, samt 15 så kallade småskolor; hvarförutom funnos 22 enskilda skolor för den egentliga folkundervisningen. Uti dessa skolor jemte elementarläroverket i Wisby undervisades sammanlagdt 6,147 barn, hvarjemte i hemmen 697 erhöilo undervisning, så att af de i skolåldern varande 6,971 barnen endast 127, eller icke fullt 2 procent, saknade undervisning. Folkskolorna och småskolorna voro försedda med

tillsammans 95 lärare och lärarinnor. Vidare funnos 79 egna skolhus, af hvilka 54 hade planteringsland. En högre folkskola inrättades år 1865 å Klintehamn, uti hvilken då undervisades 11 elever.

Rörande rättsväsendet och fångvården är ingen anmärkningsvärd förändring att anföra.

Såsom bank- och låne-inrättningar hafva under perioden verkat Rikets Ständers *Lånekontor* jemte en *Filialbank* i Wisby, hvarförutom en *Hypotheksförening* för jordägare i Länet inrättades år 1861, hvilken från och med år 1862 utlemnat lån till sammanlagdt belopp af 1,195,379 Riksdaler 76 öre Riksmünt.

Tab. N:o 13 *Sparbankernas* antal har under perioden ökats med 2:ne, i Klinte och Bunge socknar, för hvilka Konungens Befallningshafvande fastställt reglementen, för den förra den 27 Augusti 1862 och för den senare den 21 November 1863, så att dessa bankers antal vid periodens slut var 4, nemligen Sällskapet D. B. V:s sparbank i Wisby, Hoburgs tings, Klinte sockens och Bunge sockens sparbanker. För samtliga dessa sparbankers rörelse och ställning finnes redogörelse uti bilagde tabell, vid hvilken torde vara att märka, att D. B. V:s sparbank har den ojemförligt största rörelsen, så att af de vid 1865 års utgång i samtliga sparbankerna kvarstående 4,071 insättarne funnos i denna 3,778 med innestående behållning af 352,481 Riksdaler 8 öre. Samtliga dessa sparbanker, af hvilka D. B. V:s sträcker sin verksamhet till hela Länet, Hoburgs tings till det område, som benämningen antyder, samt Klinte och Bunge socknars till dessa jemte angränsande socknar, hållas tillgängliga hvarje Lördag med undantag af nödig tid vid årets slut och början för räkenskapernas afslutning, lemna åt insättarne 5 procent ränta samt utlåna sina medel till största delen emot in-teckning i fastighet och mot borgen.

Till följd af framställning från Hushållnings-Sällskapet har år 1864 inträde beredts detta Län uti Ränte- och Kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm; och ehuru ovana att anlita denna nyttiga inrättning jemte den mindre förmånliga penningställningen inom orten hittills verkat, att endast få personer begagnat tillfället att använda denna anstalt, bör man hoppas ett flitigare anlåtande deraf under den kommande tiden.

För behållningen i *sockenmagasinerna* å landsbygden, hvilka numera icke stå under kontroll af Konungens Befallningshafvande, kan någon redogörelse icke här meddelas.

Af *brandstodsföreningarne* i Länets begge härader, hvilka fortfarande verkat med småningom stiggande ansvarssumma, hafva brandskadeersättningar utbetalts till följande belopp, nemligen från

	Norra häradets förening.	Södra häradets förening.
År 1861.....	R:dr 418: —	4,337: 88.
» 1862.....	» 6,860: 50.	2,201: 51.
» 1863.....	» 613: 16.	4,953: 73.
» 1864.....	» 512: 19.	1,949: 18.
» 1865.....	» 3,405: 34.	1,603: 50.

Såsom *pensions- och understödsföreningar* finnas fortfarande Köpmansgillet pensionsförening, Skepparesocietetens understödsinrättning, Skeppareföreningens pensionsinrättning samt en ny tillkommen, Fabriks- och Handtverksidkares i Wisby pensionsinrättning, försedd med reglemente af Konungens Befallningshafvande fastställdt den 30 September 1861. Köpmansgillet pensionsförening ägde vid 1865 års utgång en behållning af 57,417 Riksdaler 68 öre och lemnade under samma år understöd åt 11 pensionärer, med tillsammans 1,033 Riksdaler 33 öre, och gratialer åt 3:ne gratialister, med 45 Riksdaler. Den under Köpmansgillet vård stående Garelianska donationsfonden har icke undergått någon förändring. Skepparesocietetens behållning uppgick vid 1865 års slut till 12,521 Riksdaler 96 öre och utdelade under samma år gratialer åt 64 personer med sammanlagdt 289 Riksdaler 90 öre. Skeppareföreningen, hvars behållna kapital vid 1865 års utgång var 14,740 Riksdaler 80 öre, hade under nämnde år åt 13 pensionärer utdelat tillsammans 403 Riksdaler. Af den under Skepparesocietetens vård stående så kallade Dubbeska donationen, uppgående vid 1865 års slut till 16,694 Riksdaler, utbetaltes under samma år till 15 gra-

tialister inalles 940 Riksdaler Riksmünt. Fabriks- och Handtverksidkarnes pensionsinrättning hade ännu icke vid periodens slut vunnit någon betydligare utveckling.

Offentliga *sjukvårdsinrättningar* för Länet utgöras fortfarande af i Wisby stad befintliga ett hospital för sinnessjuka, ett länslasarett och ett kurhus. Hospitalet, iordningsställdt för 14 patienter, men hvars utvidgande till 25 sjukas vård är beslutadt, har under denna period åtnjutit följande inkomster samt bestridt utgifter och lemnat vård åt nedannämnde antal patienter, nemligen:

År	Inkomster.	U t g i f t e r:		Antal patienter:	
		för egentlig sjukvård.	för andra behof, såsom reparationer, fattigvård m. m.	summa.	i medeltal dagligen.
År 1861.....	R:dr 9,810: 15.	R:dr 4,540: 34.	R:dr 1,446: 43.	17.	13,5.
» 1862.....	» 9,149: 41.	» 5,227: 42.	» 1,194: 99.	15.	14,33.
» 1863.....	» 10,938: 62.	» 4,537: 44.	» 1,416: 65.	17.	12,42.
» 1864.....	» 8,100: 51.	» 4,357: 84.	» 1,864: 55.	14.	11,63.
» 1865.....	» 8,222: 89.	» 5,036: 95.	» 4,902: 87.	15.	10,75.

Öfverskottet af inkomsterna, med undantag af 600 Riksdaler årligen, som äro anslagna till Länslasarettet, insändes till allmänna hospitalsfonden.

Lasarettet, som år 1860 hade 22 sjuksängar, har sedermera utvidgats med 5 sådana, så att derstädes vid 1865 års utgång fanns utrymme för 25 sjuka i allmänna rum och 2 i enskilda. Lasarettet hade:

År	Inkomster.	U t g i f t e r.	Vårdade sjuka:	
			summa.	i medeltal dagligen.
År 1861.....	R:dr 4,304: 53.	R:dr 3,700: 51.	98 st.	12,97.
» 1862.....	» 4,528: 24.	» 4,804: 25.	135 »	14,48.
» 1863.....	» 5,547: 68.	» 4,307: 67.	192 »	15,69.
» 1864.....	» 5,991: 94.	» 6,982: 03.	171 »	16,97.
» 1865.....	» 5,451: 29.	» 5,451: 69.	165 »	16,33.

Kurhuset hade:

År	Inkomster.	U t g i f t e r.	Vårdade sjuka:	
			summa.	i medeltal dagligen.
År 1861.....	R:dr 5,173: 95.	R:dr 2,245: 56.	27 st.	4,5.
» 1862.....	» 5,185: 86.	» 3,263: 64.	36 »	6.
» 1863.....	» 5,170: —	» 2,412: 68.	39 »	4,6.
» 1864.....	» 5,425: 09.	» 2,789: 31.	37 »	6,1.
» 1865.....	» 5,540: 34.	» 3,547: 94.	45 »	8,4.

Af öfverskottet å kurhusmedlen hafva anordnats såsom bidrag till allmänna sjukvården 1,800 Riksdaler år 1861, 1,800 Riksdaler 1862, 2,600 Riksdaler 1863, 2,800 Riksdaler 1864 och 2,500 Riksdaler 1865, hvarförutom ett mindre belopp utgått för läkarnes resor; och har kurhusafgiften under nämnda fem år utdebiterats med 20 öre årligen.

Vid 1865 års utgång funnos i Länet anställda 3 provinsialläkare, med stationer i Wisby, Slite och Hemse, en stadsläkare i Wisby och en läkare vid härvarande hospital, lasarett och kurhus, som dessutom är regementsläkare vid Gotlands Nationalbeväring. Med berömvärd uppoffring hafva inneväranne i de socknar, som utgöra Slite och Hemse provinsialläkaredistrikter, uppfört bostäder åt dervarande läkare. Samtliga provinsialläkare innehafva numera anställning jemväl såsom bataljonsläkare vid Nationalbeväringen.

Derigenom att 1863 års Landsting anslagit lön åt en djurläkare finnas numera tvänne sådana, en med station i Wisby och den andra med station i Hemse.

Vid 1865 års utgång funnos i Länet tre *apothek*, nemligen i Wisby samt vid Slite och Hemse provinsialläkare-stationer.

Af *barnmorskor* finnes vanligen en för hvarje pastorat, å ett och annat ställe en gemensam för tvänne pastorater.

Wisby stads *badhus* har under perioden fortfarande varit öppet och besökt af badgäster, hvars antal omvexlat under de särskilda åren.

Hamra *helsobrunn* har icke på senare tider varit begagnad.

Tab. N:o 14. Rörande *fattigvården* i Länet bifogas upprättade tabell N:o 14, enligt inkomna uppgifter från de särskilda fattigvårdssamhällena, i afseende å hvilka dock torde böra nämnas, att de från landsbygden inkomna uppgifterna troligen äro till följd af missförstånd af rubrikerna och bristande insigt i formulärens begagnande mindre tillförlitliga, hvarigenom sammandraget också icke kan anses fullständigt upptaga verkliga förhållandet. Något särskildt anmärkningsvärdt i afseende på fattigvården finnes icke att omnämna.

Wisby Landskansli den 31 December 1866.

H. G Y L L E N R A M.

Johan Hambræus.

Johan Gardell.

Tab. N:o 1.
F O L K M Ä N G D.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
	Den 31 December, enligt Presterskapets summariska uppgifter			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år:							Enligt årets mön- sterrullor approve- rade bevä- ringsplig- tige.
				Hela folkmängden af			Deraf frie från mantalspengar			Utskrif- nings- manskaf.	
	mankön.	qvinkön.	Summa.	mankön.	qvinkön.	Summa.	mankön.	qvinkön.	Summa.		
Å landsbygden.											
År 1861	22,046	23,146	45,192	21,927	23,067	44,994	11,509	11,915	23,424	—	—
» 1862	22,253	23,397	45,650	21,970	23,357	45,327	11,227	11,713	22,940	—	—
» 1863	22,469	23,602	46,071	22,344	23,567	45,911	11,250	11,801	23,051	—	—
» 1864	22,673	23,905	46,578	22,574	23,888	46,462	10,512	11,507	22,019	—	—
» 1865	22,962	24,160	47,122	22,800	24,110	46,910	10,751	11,747	22,498	—	—
I Wisby stad.											
Ar 1861	2,598	3,134	5,732	2,432	3,150	5,582	1,160	1,294	2,454	—	—
» 1862	2,691	3,203	5,894	2,455	3,152	5,607	1,163	1,270	2,433	—	—
» 1863	2,817	3,292	6,109	2,602	3,215	5,817	1,257	1,345	2,602	—	—
» 1864	2,859	3,340	6,199	2,649	3,256	5,905	1,246	1,349	2,595	—	—
» 1865	2,733	3,310	6,043	2,569	3,253	5,822	1,232	1,358	2,590	—	—
I hela länet.											
År 1861	24,644	26,280	50,924	24,359	26,217	50,576	12,669	13,209	25,878	—	—
» 1862	24,944	26,600	51,544	24,425	26,509	50,934	12,390	12,983	25,373	—	—
» 1863	25,286	26,894	52,180	24,946	26,782	51,728	12,507	13,146	25,653	—	—
» 1864	25,532	27,245	52,777	25,223	27,144	52,367	11,758	12,856	24,614	—	—
» 1865	25,695	27,470	53,165	25,369	27,363	52,732	11,983	13,105	25,088	—	—

Tab. N:o 2.

J O R D B R U K.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	
	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.	Andra rotfrukter.	
Vanliga årliga utsädet på ett tunnland.....	4 à 5 k.f.	5,5 à 6,3 f.	5,5 à 6,3 f.	5,5 à 6,3 f.	6 à 7 f.	4,2 à 6,3 f.	32 à 44 f.	4 $\frac{1}{2}$	
Tunnland åker använde till odling af	1861	4,450	16,920	8,730	2,060	575	2,938	200	
	1862	4,380	17,565	8,225	1,485	490	3,270	216	
	1863	4,270	16,828	8,470	1,825	530	2,975	237	
	1864	4,546	16,724	8,970	1,940	625	3,215	226	
	1865	4,786	15,748	9,718	2,100	786	3,300	266	
Hela årliga utsädesbeloppet..... i kub.fot	1861	20,790	96,604	48,220	12,235	3,679	2,866	101,820	800 $\frac{1}{2}$
	1862	20,525	98,493	45,158	8,864	3,150	2,778	118,345	864 »
	1863	20,248	94,336	47,402	10,773	3,396	2,803	100,636	1,148 »
	1864	21,294	96,188	51,213	11,447	4,000	3,333	109,532	904 »
	1865	23,102	91,117	56,812	12,750	5,034	3,245	124,564	1,064 »
Skörd på tunnlandet (efter utsädets afdrag)	1861	31,03	31,07	27,07	36,05	39,05	24,02	243	436,08
	1862	30	36,07	38,06	44	34,06	32,08	161,04	225,01
	1863	37	39	36,08	37	39,07	29,08	282,01	494,05
	1864	33	33	39,08	35,05	34,02	22,08	195,07	251,05
	1865	21,02	25,03	33	33,02	35,04	21,07	263,09	475,06
Skörd i korntal af utsädet (d:o d:o d:o)	1861	6,70	5,56	5,01	6,14	6,21	4,73	7,11	—
	1862	6,40	6,54	7,04	7,38	5,42	6,21	4,05	—
	1863	8,01	6,98	6,54	6,35	6,20	6	8,34	—
	1864	7,05	5,75	6,96	6	5,32	4,18	5,73	—
	1865	4,35	4,50	5,67	5,47	5,53	4,16	7	—
Hela skördebeloppet (d:o d:o d:o)	1861	139,432	537,623	241,731	75,235	22,746	13,564	714,000	87,318
	1862	131,481	644,654	317,996	65,425	17,073	17,363	527,713	48,630
	1863	162,300	659,356	312,172	68,443	21,067	16,859	839,336	141,933
	1864	150,318	552,346	357,859	68,884	21,395	13,960	628,337	66,856
	1865	100,535	409,708	322,636	69,804	27,821	13,520	871,928	126,523
Årlig förbrukning på person i medeltal	1,06	9,05	2,05	—	—	0,02	12,06	—	
» » för kreaturs utfodring	—	13,650	20,160	64,676	21,924	820	131,298	103,950	

Anmärkning. Tunnlandtalet af den odlade jorden utgör omkring 62,660, af hvilka ungefärligen 10,000 tunnland anses vara af god, 39,945 tunnland af medelmåttig och 12,715 tunnland af svag beskaffenhet; omkring 1,500 tunnland skötas uti vaxelbruk, 49,160 tunnland i treskiftesbruk, af hvilka dock emellan 3 och 4,000 tunnland torde användas till foderväxter flera år å rad, och 12,000 tunnland i tvåskiftesbruk.
Tunnlandtalet af den naturliga ången utgör omkring 58,650, af hvilka 8,400 tunnland torde kunna anses vara af god, 36,650 tunnland af medelmåttig och 13,600 tunnland af svag beskaffenhet.

Tab. N:o 3.

B O S K A P S S K Ö T S E L.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	
	Hästar.	Tjurar.	Oxar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.	Tillgång och beskaffenhet af foder.	
Antal vinterfödde	1861—1862	9,953	1,015	9,573	13,070	6,656	39,208	860	6,612	Tillgång: Medelmåttig. Beskaffenhet: God.
	1862—1863	10,015	993	9,692	13,206	6,751	39,434	848	6,543	D:o. D:o.
	1863—1864	9,983	1,009	9,614	12,855	6,460	37,443	707	6,365	Knapp. D:o.
	1864—1865	10,239	1,062	9,735	13,327	6,905	38,928	577	6,239	Rik. Mindre närande.
	1865—1866	9,738	957	9,319	12,530	6,443	37,755	478	6,035	Under medelmåttan. God.

Tab. N:o 4.
SKOGSHUSHÅLLNING.

1.	2.	3.
Särskilda slag af skogar m. m.	Areal vid periodens slut.	Till ordnad skogshushållning indelade.
	Qvadratref.	
1. <i>Kongl. Maj:ts och Kronan omedelbart tillhöriga och under Dess disposition stående: (Kronoparker och -skogar)</i>		
<i>a. Gotska Sandön, inköpt 1861</i>	40,000	—
<i>b. Wisborgs kungsladugård</i>	1,680	—
<i>c. Roma klostets kungsgård</i>	2,000	700
2. <i>Boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers:</i>		
<i>Lika med föregående femårsperiod till areal</i>	72,800	3,077
3. <i>Härads-allmänningar: finnas icke inom Länet.</i>		
4. <i>Sockne-allmänningar (oskiftade): finnas 8 st. i Södra Häradet, alla skoglösa.</i>		
5. <i>Ekeplanteringar: saknas.</i>		
6. <i>Mullbärsplanteringar: inom Wisby stad.</i>		
7. <i>Andra skogsplanteringar</i>	84	—
8. <i>Flygsandsfält: vid Ullehäll å Fårön, ej bundet</i>	5,600	—
9. <i>Enskildes skogar</i>	—	800
<i>Anmärkingar och ytterligare upplysningar.</i>		
N:o 1 <i>a.</i> Af denna ö äro endast omkring 28,000 kvadratref beväxta med, till största delen kortväxt och marig, medelålders furuskog, för närvarande endast till ved användbar. Något hassel och asp finnes äfven inblandadt. De öfriga 12,000 kvadratrefven bestå af öppna flygsandsfält rundt omkring ön, med höga dyner, som årligen skrida inåt, sålunda begravande den i kanterna växande barrskogen. Försök att binda flygsanden hafva blifvit verkställda å trakten omkring fyrarna, medelst insåning af sandråg (arundo arenaria) och sandhafre (Elymus arenarius), dock i så obetydlig skala att något lyckadt resultat derutaf hitintills icke kunnat ernås.		
N:o 1 <i>c.</i> Emedan den årliga afverkningen uteslutande användes till boställets behof, kan någon tillförlitlig afverkningskvantitet eller penningvärde derå icke uppgifvas.		
N:o 2. Den till ordnad skogshushållning indelade arealen utgöres af skogsmarken till komministersbostället Mullvalds i Ardre socken, hvarifrån skogsföräljning genom Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 27 Februari 1863 blifvit medgifven och ägt rum under åren 1864 och 65.		
N:o 7. Vid Wisborgs kungsladugård och vid egendomarne Wible i Westerhejde och Duss i Bro har angifna areal blifvit besädd eller planterad med barrträd; hvarjemte frösådd på de afverkade hyggerna under Roma klostets kungsgårds skog blifvit verkställd, hvilken sednare areal dock ej är inbegripen under denna rubrik.		
N:o 9. Egendomen Warplösa i Björke socken, dit länets landbruksskola numera blifvit förlagd, är den enda enskilda skog inom länet, som är till regelbunden hushållning indelad.		

Tab. N:o 5.
DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.
År.	Räfvar.	Örnar och Ufvar.	Hökar.	Belopp af utbetald belöning. R:dr R:mt.
1861.....	286	3	175	961,25
1862.....	197	9	139	629,75
1863.....	242	2	204	799
1864.....	170	2	151	563,50
1865.....	168	16	248	1,048
Summa	1,063	32	917	4,001,50

Till Tab. N:o 6, AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR, hafva uppgifter ej erhållits.

Tab. No 7 A.

FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.				
	Antal Fabriker	Drifkraft, bestående af					Antal begagnade maskiner och redskap.	Ägare eller innehafvare.		Arbetare						Tillverkningskvantitet till antal, fot, skålpund m. m. samt värde.										Ägarens eller innehafvarens bevilning i och för rörelsen.							
		ej begagnade i gång.	Ånga eller varmluft.	Berknade hästkrafter.	vatten.	kreatur.		Ensam ägare eller innehafvare	Mästare.	öfver 18 år		vid fabriken ej mantals-skrifne.	vid fabriken ej mantals-skrifne.	under 18 år.	Summa.	Fot valmal.	Skålpund			Stycken				Summa värde för hvarje fabriksklass.									
										m.	q.						m.	q.	m.	q.	ullgarn.	bonullsgarn.	sulläder.		smorläder.		ur nya.	reparerade.	djurfällar.	skinn.			
Under året.	Antal.	Antal.	af m.	af q.	af m.	af q.	Antal.																										
1. Å landet:																																	
Färgerier	5	—	1	—	4	—	2	5	—	—	4	3	—	2	—	—	1	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,600	55
Garfverier	2	—	—	—	—	—	28	2	—	—	2	1	—	4	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,725	52	
Oljeslageri	1	—	1	—	6	—	6	1	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	2	
Pappersbruk	1	—	1	—	5	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	920	2	
2. I Wisby stad:																																	
Färgerier	5	—	—	—	—	—	—	5	—	—	5	8	—	5	—	—	—	—	18	7,100	4,400	2,250	—	—	—	—	—	—	—	—	4,233	73	
Garfverier	3	—	3	—	3	—	113	2	—	1	4	6	—	6	—	—	—	—	16	—	—	800	1,500	—	—	800	10,450	—	—	15,429	75		
Såg- o. Mjölqvarnar	2	—	—	—	1	—	8	1	—	—	—	1	—	5	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5,252	15		
Urfabriker	7	—	—	—	—	—	—	7	—	—	7	6	1	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,730	51,50		

Tab. No 7 B.

HANDTVERKARE OCH IDKARE AF ANNAN NÄRING ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
	Handverkare eller Idkare.		Antal arbetare.		Summa idkare och arbetare för hvarje yrke.	Bevilning i och för rörelsen.		Handverkare eller Idkare.		Antal arbetare.		Summa idkare och arbetare för hvarje yrke.	Bevilning i och för rörelsen.
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.				Män.	Qvinnor.	R.dr.	öre.		
1. Å landet:													
Kakelugnsmakare	3	—	4	—	7	10	—	3	1	9	—	13	65
Kopparslagare	1	—	1	—	2	2	—	1	—	—	—	1	2
Skomakare	24	—	28	—	52	5	—	1	—	—	—	1	50
Skräddare	17	—	18	—	35	1	—	7	—	5	—	12	34
Smeder	3	—	4	—	7	2	—	13	1	—	—	14	37
Snickare	4	—	5	—	9	5	50	3	—	6	—	9	26
Summa	52	—	60	—	112	25	50	4	—	4	—	8	17
2. I Wisby stad:													
Bagare	12	11	11	—	34	154	50	1	—	—	—	1	1
Bleckslagare	3	—	2	—	5	14	—	46	—	23	—	69	132
Blockmakare	1	—	—	—	1	5	—	25	—	16	—	41	100
Bokbindare	3	—	4	—	7	18	—	9	—	2	—	11	69
Borstbindare	1	—	—	—	1	1	—	12	—	7	—	19	59
Bryggare	5	5	5	—	15	65	—	37	—	24	—	61	178
Bundtmakare	1	—	1	—	2	12	—	2	8	1	—	11	20
Färgare	1	—	1	—	2	7	—	3	—	3	—	6	12
Glasmästare	6	—	—	—	6	28	—	2	1	2	—	5	9
Guldsmeder	8	—	5	—	13	57	—	1	—	—	—	1	2
Gördelmakare	3	—	4	—	7	20	—	3	—	—	—	3	12
Hattmakare	2	—	1	—	3	8	—	1	—	—	—	1	1
Summa	220	27	136	—	383	1,169	50						

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIER OCH SKJUTSNING.

1. Särskilda slag af vägar.	2. 3. 4. 5. Längd i mil				6. 7. 8. 9. Kostnad i R:dr R:mt för de under perioden				10. Gästgifveriernas antal vid periodens slut.	11. 12. 13. Antal hästar, utgångna		
	af hvarje slag af motstående vägar	af indelade med skjutsstationer försedda vägar	af fulländade och afsynade nya vägar	af omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor	fulländade nya vägar		omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor			År.	till kungs- och krono-skjuts.	till gästgifveriskjuts.
					af statsmedel.	af kommunernas medel.	af statsmedel.	af kommunernas medel.				
	vid periodens slut.		under perioden.									
1. Å landsbygden:												
Allmänna landsvägar	49 $\frac{3}{8}$	49 $\frac{3}{8}$	—	—	—	—	—	—	46	1861	307	4,121
Häradsvägar	57 $\frac{1}{2}$	16 $\frac{3}{8}$	6 $\frac{3}{8}$	4 $\frac{1}{8}$	—	23,000	—	—	11	1862	467	4,296
Socknevägar	7 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	—	—	1863	443	4,688
2. I Wisby stad:												
Allmänna landsvägar	3 $\frac{3}{8}$	—	—	—	—	—	—	—	1	1864	492	4,994
Socknevägar	3 $\frac{4}{8}$	—	—	—	—	—	—	—	—	1865	658	4,521
Summa	114 $\frac{1}{8}$	66 $\frac{7}{8}$	6 $\frac{3}{8}$	4 $\frac{1}{8}$	—	23,000	—	—	58		2,367	22,620
Skjutsentreprenad vid	—	—	—	—	—	—	—	—	13			24,957

Tab. N:o 9 A.

SJÖFARTEN ÅR 1865.

1.	2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. Fartyg och båtar öfver 3 nylåster, begagnade till utrikes sjöfart.							9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. Fartyg och båtar öfver 3 nylåster, begagnade till inrikes sjöfart.							16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. Summa under året begagnade fartyg och båtar öfver 3 nylåster.						
	Seglande.		Med ångmachin försedda.			Besättning.		Seglande.		Med ångmachin försedda.			Besättning.		Seglande.		Med ångmachin försedda.			Besättning.	
	Antal.	Låstetal.	Antal.	Låstetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Låstetal.	Antal.	Låstetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Låstetal.	Antal.	Låstetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.
Landsbygden	8	151,32	—	—	—	8	32	10	111,56	—	—	—	10	24	18	262,88	—	—	—	18	56
Summa för landsbygden	8	151,32	—	—	—	8	32	10	111,56	—	—	—	10	24	18	262,88	—	—	—	18	56
Staden Wisby	45	1,334,26	—	—	—	59	268	3	37,01	1	6,59	60	10	31	48	1,371,27	1	6,59	60	69	299
Summa för staden	45	1,334,26	—	—	—	59	268	3	37,01	1	6,59	60	10	31	48	1,371,27	1	6,59	60	69	299
Summa för hela länet	53	1,485,58	—	—	—	67	300	13	148,57	1	6,59	60	20	55	66	1,634,15	1	6,59	60	87	355

Tab. N:o 9 B.

HANDLANDE OCH DERAS BETJENTE ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
	Handlande.		Betjening.		Summa.	Bevilling i och för rörelsen.	
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.		R:dr.	öre.
Å landet	66	3	18	—	87	1,009	50
I Wisby stad	107	15	58	3	183	2,622	50
Summa	173	18	76	3	270	3,632	—

Tab. N:o 10 A.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER M. M. ÅR 1865, Å LANDSBYGDEN.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
	Hemman.			Antal				Taxeringsvärde sista året. R:dr R:mt.
	Mantal.		Brukningsdelar.	jordtorp.	ryttare-, soldat- o. båtsmans-torp.	backstugor.	andra lägenheter.	
oförmedlade.	nuvarande.							
A. Kronoegendomar.								
1) Under allmän disposition.								
a) Kungs- och Kungsladugårdar	9,750	9,250	5	24	—	—	—	244,000
c) Hemman	1,824	1,074	4	—	—	—	1	19,800
d) Boställen	57,218	54,176	61	16	—	—	25	1,240,600
e) Jordlägenheter	—	—	—	—	—	—	12	215,400
f) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	1	—
g) Verk och Inrättningar	—	—	—	—	—	—	4	140,000
2) Under enskild disposition.								
b) Hemman	1,031	0,984	8	—	—	—	—	18,700
B. Skatteegendomar.								
c) Hemman	69,823	65,484	78	40	—	—	43	1,878,500
d) Jordlägenheter	1,148,885	1,032,516	5,446	115	245	—	2,501	25,430,700
e) Fiskerier	—	—	—	—	—	—	18	99,000
f) Verk och Inrättningar	—	—	—	—	—	—	2	100
	—	—	—	—	—	—	363	401,700
	1,148,885	1,032,516	5,446	115	245	—	2,884	25,931,500
Summa	1,218,708	1,098	5,524	155	245	—	2,927	27,810,000

Tab. N:o 10 B.

JORDOMRÅDE OCH EGENDOMAR, I STADEN.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
År.	Tomter.		Antal nybyggda boningshus.	Jordar och lägenheter.						Taxeringsvärde i R:dr R.mt.		
	Antal			Åker	Äng	Skog	Betesmark m. m.	Summa jordareal	Nuvarande mantal.	Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa.
	bebyggda.	obebyggda										
1861	868	72	2	7,676	280	—	13,951	22,258	—	1,569,610	337,550	1,907,160
1862	900	40	4							1,609,300	338,460	1,947,760
1863	902	38	2							1,640,100	470,958	2,111,058
1864	906	34	4							1,750,200	459,672	2,209,872
1865	910	30	4							1,930,750	530,604	2,461,354

Tab. N:o 11.

L A G A S K I F T E N.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	
År.	Sökta skiftens antal.	A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n.																								
		Antal.	Skiftade mantal		Qvarboende delägars					Utflyttade delägars					Summa skiften.	Skiftade qvadratref.					Utgifter till Landtmätare och gode män. R:dr.	Öfriga beräknade utgifter. R:dr.				
			oförmedlade.	nuvarande.	Skiftes-antal.				Summa.	Skiftes-antal.				Summa.		Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.	Impe-dimen-ter.			Summa.			
					1.	2.	3.	4.		över 4.	1.	2.	3.											4.	över 4.	
1861	9	1	1	1	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	4	359	217	611	478	5	1,670	612	347
1862	9	2	13 $\frac{1}{4}$	13 $\frac{3}{4}$	15	31	9	—	—	55	2	8	6	—	—	16	140	8,687	7,474	2,400	15,635	50	34,246	7,463	23,881	
1863	2	5	8 $\frac{5}{8}$	7 $\frac{3}{8}$	7	10	4	—	—	6	27	2	4	—	—	6	88	4,479	3,431	1,794	8,868	41	18,613	6,710	7,977	
1864	1	6	29 $\frac{1}{2}$	29 $\frac{1}{2}$	49	37	35	—	—	121	6	11	11	—	—	28	28	15,516	9,735	12,442	32,331	263	70,287	24,688	51,554	
1865	2	7	34 $\frac{1}{2}$	31 $\frac{1}{2}$	146	87	42	1	2	278	3	16	13	—	—	32	534	19,871	13,144	40,447	39,104	266	112,832	35,550	36,160	
Summa	23	21	87 $\frac{1}{2}$	82 $\frac{3}{4}$	217	167	90	1	8	483	13	39	30	—	—	82	1,055	48,912	34,001	57,694	96,416	625	237,648	75,023	119,919	

Anmärkning. Af de under 1865 afslutade laga skiften har för det i Martebomyr verkställda icke något hemmantal kunnat utföras, enär dervid uppgifna samt såsom qvarboende hänförda 142 delägare i samma skifte ingått för blott sina i myren ägande lotter.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	Afkortad.					Anordnad eller	
	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1861.	1862.
	Stats-medel.						
Ordinarie ränta..... R.dr R:mt	2,220,58	2,247,08	2,309	2,264,32	1,393,51	121,852,93	122,684,03
Tionde-spanmål » »	50,102,05	50,344,05	51,736,16	51,163,82	50,571,66	50,07	50,29
Arrendemedel..... » »	—	—	—	—	—	1,792,49	-1,883,45
Mantalspenningar » »	905,71	900,06	627,64	682,43	243,40	8,625,81	9,306,82
Bötesmedel » »	3,046,65	1,239,59	1,511,85	1,325,55	3,083,74	3,688,54	3,511,30
Rotefrihetsafgift » »	—	—	—	—	—	660,06	750,61
Båtsmansvakansafgift » »	—	—	—	—	—	745,06	745,90
Extra medel och uppbörder » »	—	—	—	—	—	524,52	84,38
Summa	56,274,99	54,730,78	56,184,65	55,436,12	55,292,31	137,939,48	139,016,78
Riksgälds-medel.							
Allmän bevillning..... R.dr R:mt	1,568,97	1,408,07	719,56	1,444,92	803,95	29,581,18	29,983,52
Odlingslåns afbetalning..... » »	—	—	—	—	—	380,25	380,25
Summa	1,568,97	1,408,07	719,56	1,444,92	803,95	29,961,43	30,363,77
Diverse Verks medel..... » »	518,53	497,08	563,17	616,75	407	22,266,66	37,949,53
Annorstädes debiterade medel .. » »	—	185,12	—	—	93,57	1,230,60	9,316,65
Summa Summarum	58,362,49	56,821,05	57,467,38	57,497,79	56,596,83	191,398,17	216,646,73

N:o 12.

UPPBÖRDEN.

9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
inom räkenskapsåret influten.			Resterande vid räkenskapsårets slut.					Summa uppbörd, deri inberäknade restantierna från föregående år.				
1863.	1864.	1865.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
123,838,66	123,501,69	122,290,72	310,15	196,81	92,95	—	151,29	124,383,66	125,127,92	126,240,61	125,766,01	123,835,52
51,68	51,15	50,56	—	—	—	—	—	50,152,12	50,394,94	51,787,84	51,214,97	50,622,22
1,927,03	1,941,17	1,929,11	—	—	—	—	—	1,792,49	1,883,45	1,927,03	1,941,17	1,929,11
9,608,10	9,767,17	7,643,40	62,16	102,33	78,99	82,19	85,79	9,593,68	10,309,21	10,314,73	10,531,79	7,972,59
2,853,77	3,216,84	3,001,80	2,234,69	1,737,83	695,21	736,31	1,750,36	8,969,88	6,488,72	5,060,83	5,278,70	7,835,90
788,42	809,77	711,21	25,58	28,10	—	—	—	685,64	778,71	788,42	809,77	711,21
709,20	744,80	619,23	—	—	—	—	—	745,06	745,90	709,20	744,80	619,23
106,37	88,90	94,84	—	—	—	—	—	524,52	84,38	106,37	88,90	94,84
139,883,33	140,121,49	136,340,87	2,632,58	2,065,07	867,15	813,50	1,987,44	196,847,05	195,812,63	196,935,03	196,376,11	193,620,62
29,206,23	29,422,02	29,643,91	388,77	617,53	151,18	164,50	319,69	31,538,92	32,009,12	30,076,97	31,031,44	30,767,55
380,25	380,25	380,25	—	—	—	—	—	380,25	380,25	380,25	380,25	380,25
29,556,48	29,802,27	30,024,16	388,77	617,53	151,18	164,50	319,69	31,919,17	32,389,37	30,457,22	31,411,69	31,147,80
37,628,32	37,875,41	37,801,07	153,08	140	111,80	118,60	136	22,938,27	38,586,61	38,303,29	38,610,76	38,344,07
1,267,77	1,278,34	9,442,35	—	—	—	—	—	1,230,60	9,501,77	1,267,77	1,278,34	9,535,92
208,365,80	209,077,51	213,608,45	3,174,43	2,822,60	1,130,13	1,101,60	2,443,13	252,935,09	276,290,38	266,963,31	267,676,90	272,648,41

Tab. No 13.

S P A R B A N K E R.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
År.	Under året					Vid årets slut				Klassifikation af delägarne efter deras vid hvarje års slut inestående behållning.										
	tillkomne nya delägare.	afgångne delägare.	insatt belopp.	i räkenskaperna godgjord ränta å delägarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delägare.	inestående behållning, tillhörande delägarne.	befintligt öfverskott (grund- o. reservfond, räntevinster m. m.).	Summa af kolumnerna Nos 8 och 9.	Behållning i Sparbank:	1861.		1862.		1863.		1864.		1865.	
	Antal.	Antal.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	Antal.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.		Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.
1860	—	—	—	—	—	2,699	270,211,06	—	270,211,06	under 1 R.dr } fr. 1 t. o. m. 10 R.dr } » 10—25 » } » 25—50 » } » 50—100 » } » 100—200 » } » 200—300 » } » 300—400 » } » 400—500 » } » 500—1,000 » } utöfver 1,000 » } Summa	784		784		817		926		1,349	
1861	534	221	60,761,99	13,985,07	39,035,86	3,012	305,922,26	—	305,922,26		482		595		634		691		673	
1862	664	220	94,289,65	16,025,38	43,079,28	3,456	373,158,01	—	373,158,01		431		499		556		610		495	
1863	614	288	63,344,84	18,396,44	71,275,71	3,782	383,623,08	—	383,623,08		409		418		497		627		517	
1864	486	401	47,551,16	18,732,21	70,178,85	3,985	385,230,28	12:ne sparb. 83,68	385,313,96		459		627		698		561		500	
1865	471	385	42,886,66	17,785,63	78,397,99	4,071	367,506,98	181,07	367,688,05		185		215		242		238		217	
											110		134		159		125		124	
											41		54		56		79		67	
											99		114		108		110		112	
											12		16		15		18		17	
										3,012		3,456		3,782		3,985		4,071		

Anmärkning. Uppgifter till kol. 13, 15, 17, 19, 21 saknas.

Tab. No 14.

FATTIGVÅRDEN.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.		
År.	Fattigvårdssamhällen			Antal fattighus.	Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.										Fattigvårdens											
	med gemensam fattigvård.	med fattigvården rolevts delad.	antal rotar.		Äldre personer, vårdade				Barn, vårdade i och utom fattighus.		Summa.		Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.			Inkomster. R:dr R:mt.								Summa utgifter i och för fattigförsörjning. R:dr R:mt.		
					i fattighus.		på annat sätt.		m.	q.	m.	q.	m.	q.	Summa.	m.	q.	Summa.	Afkastning af egendom, kollekter m. m.	Personel afgift.	Tillskott		Ersättning		Summa inkomster.	
					m.	q.	m.	q.													m.	q.	m.			q.
1.o. Landsbygden.																										
1861.....	86	7	18	81	22	66	53	88	42	53	117	207	324	153	319	472	4,205,24	1,746,45	1,653,24	7,413,41	368,82	58,83	15,445,99	15,198,84		
1862.....	86	7	20	82	23	71	55	92	48	52	126	215	341	148	302	450	4,188,35	1,499,80	1,473,37	6,653,03	482,67	48	14,345,22	14,192,96		
1863.....	86	7	20	82	29	75	54	87	48	51	131	213	344	146	316	462	4,992,52	1,945,58	4,743,51	5,519,38	484,41	—	17,685,40	17,368,67		
1864.....	85	8	24	85	28	76	56	91	59	61	143	228	371	158	353	511	4,720,35	2,085,38	5,814,87	5,965,58	553,59	—	19,139,77	19,473,49		
1865.....	85	8	23	93	22	77	51	88	63	68	136	233	369	158	365	523	4,605,96	2,718,38	6,211,42	5,744,03	333,96	40	19,653,75	19,205,79		
2.o. Wisby stad.																										
1861.....	1	—	—	1	24	26	—	1	21	29	45	56	101	14	48	62	5,741,36	523,03	4,440,36	—	150	—	10,854,75	10,654,15		
1862.....	1	—	—	1	34	26	—	1	19	30	53	57	110	19	56	75	5,655,26	507,12	3,885,46	—	150	—	10,197,84	11,801,28		
1863.....	1	—	—	1	24	27	—	1	22	29	46	57	103	24	53	77	5,330,81	538,82	5,101,62	—	430	—	11,401,25	11,455,06		
1864.....	1	—	—	1	29	28	—	1	18	28	47	57	104	26	64	90	1,279,53	561,13	7,628,21	—	527,79	—	9,996,66	11,933,23		
1865.....	1	—	—	1	29	19	—	1	20	27	49	47	96	27	74	101	1,284,59	581,34	9,410,66	—	590,28	—	11,866,87	11,898,09		

Anmärkingar och ytterligare upplysningar.

Från 2 fattigvårdssamhällen hafva uppgifter icke erhållits.

I afseende på uppgifterna från Wisby stad är upplyst:

rörande kol. 18, att orsaken till den stora skillnaden uti beloppet emellan åren 1861—63 och 1864—65 ligger deruti, att en viss andel af staden tillkommande afgifter för bränvinsförsäljning, som förut ingått direkte till fattigvården, sedermera öfverflyttats till stadens allmänna kassa;

rörande kol. 24 och 25, att olikheten emellan inkomster och utgifter förklaras derutaf, att fattigvården vid 1861 års början haft en kassabehållning af omkring 4,000 R:dr.

